

GEÇMİŞTE VE GÜNÜMÜZDE BALKANLAR(*)

Toktamış ATEŞ

G İ R İ Ő :

«Balkanlar»dan söz edildiği zaman herşeyden önce bir tanım zorluğu ortaya çıkmaktadır. Balkan yarımadası denilen toprak parçası nerede başlar, nerede biter? Hangi devletler Balkan devleti sayılmalıdır, hangileri sayılmazlar?

Birinci soruyu yanıtlamaya çabalayan coğrafyacilar, Balkan yarımadasının güney sınırını çizmekte pek zorlanmazlar. Gerçekten, Adriyatik Denizi ile başlayıp, Ege Deniziyle süren ve Doğu Trakya'yı da kapsayacak bir biçimde Marmara Denizi ve Karadeniz'le sonuçlanan bir kuşak, Balkan Yarımadasının güney sınırını açıklıkla belirler. Ancak yarımadanın kuzey sınırının saptanması oldukça güç olmaktadır. Zira Balkanları Avrupa'dan ayıran doğal bir sınır yoktur.

Hangi devletlerin Balkan devleti sayılacağı konusu da tartışmalıdır. O. Sander'in de belirtmiş olduğu gibi; bazılarının gözünde Arnavutluk, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya, Balkan devletleridir. Yunanistan bir Akdeniz devleti, Türkiye ise bir Ortadođu devletidir.

Bazıları ise Yunanistan'ı Balkan devleti sayarlar, fakat birer Tuna ve Orta Avrupa devleti olduğundan Yugoslavya ve Romanya'yı Balkan devleti saymazlar. Zaten Balkan devleti olmanın kıstası; Balkanlardan başka bir bölgeye sınırı olmaması olarak alınrsa, bu durumda Arnavutluk ve Bulgaristan dışında Balkan devleti kalmazdı.

Biz yukarıdaki tartışmalara hiç girmeden salt değinmekle yetinerek; Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Arnavutluğu Balkan devleti olarak sayacağız ve bu yazı çerçevesinde Balkanların tarihteki durumu, Balkan devletlerinin kuruluş, değışim ve gelişimlerini, biribirleriyle ilişkilerini, özellikle Türkiye'nin Balkan devletleriyle ilişkilerini ele aldıktan sonra, kısaca günümüzdeki durum üzerinde duracağız.

(*) Bu çalışma

1) TARİHTE BALKANLAR :

Balkan Yarımadası üç yanının denizlerle çevrülmesi ve Avrupa'nın güneyiyle arasında doğal sınırlar bulunmaması nedeniyle Asya ve Avrupa arasında sürekli bir köprü olmuştur. Balkanları elinde tutan bir güç, isterse Doğu'ya, isterse Batı'ya doğru kolayca ilerleme olanağı bulurdu. Biz bu yazımızda Balkanların eski tarihini ve gelişimini toplu olarak incelemektense; tek, tek Balkan devletlerini ele alarak bunların eski tarihlerini ve gelişimlerini incelemeyi yeğliyoruz.

a) *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye*

Bilindiği gibi Osmanlı Beyliği kurulduktan sonra Anadolu'daki karışıklıklara ve Anadolu Beylikleri arasındaki savaşımara hiç girmemiş, önce Bizans'ı İstanbul'a hapsedmiş ve 1361'de Edirne alındıktan sonra başkentini Bursa'dan Edirne'ye aktararak, Balkanlarda güçlü bir çekirdek oluşturmuştu. Doğu'dan Batı'ya doğru akan sürekli göçü iyi kanaliz eden Osmanlılar, kuruluşlarından sonra daha yüz yıl geçmeden, Ondördüncü Yüzyılın sonuna dek Bulgaristan, Mora, Makedonya ve Teselya'yı almışlardı.

Onbeşinci Yüzyılın başlarında bir ara dağılma tehlikesi geçiren Osmanlılar, İstanbul'u aldıktan sonra (1453); bir yandan Doğu'da genişlerken, bir yandan da Balkanları tümüyle ele geçirdiler. Karadağ ve Sırbistan 1459'da, Bosna 1463'de, Eflâk ve Boğdan 1475'de, Arnavutluk 1479'da Osmanlı İmparatorluğu sınırları içine katıldı.

Ülman'm da belirtmiş olduğu gibi (s. 53 vd.) Osmanlı İmparatorluğu Balkanları üçyüzyıl elinde tutmuştur. 1718 Pasarofça Andlaşmasıyla Batı Eflâk'ı Avusturya'ya bırakmasına karşın, diğer bölgeleri yitirmesi Ondokuzuncu Yüzyıl içinde ve sonlarında olacaktır.

Fransız Devriminin en önemli sonuçlarından biri olan «ulusçuluk» Balkan yarımadasındaki farklı etnik kökenden gelen insanlar arasında yaygınlaşmaya başlayınca, Balkanların da kaderi belli olmuştu. O zamana dek Balkanları ele geçirmek için açıktan, açığa savaşım vermekte olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Rus Çarlığı, ulusçuluk akımı Balkanlarda yaygınlaşınca, Osmanlı İmparatorluğuna karşı ayaklanan uluslara yardım etmeye başladılar. Hiç kuşkusuz bağımsızlığını kazanan bu küçük «lokmalari» daha kolay yutabilmek dilek ve düşüncesi bu politikanın temel nedeni idi.

Ve bu politika çerçevesinde günümüz Balkan devletleri, önce bazı ayrıcalıklar sağlamışlar, sonra «muhtariyetlerini» elde etmişler ve daha sonra da bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.

1792 Yaş Andlaşmasıyla Eflâk ve Boğdan bazı ayrıcalıklar sağlamış, bu ayrıcalıklar 1826 Akkerman Sözleşmesi ve 1829 Edirne Andlaşmasıyla genişletilmiş, daha sonra da 1862'de Eflâk ve Boğdan birleşerek Romanya Devletini kurmuşlardır.

Ancak Romanya'dan önce bağımsızlığını kazanan ilk Balkan devleti Yunanistan olmuştur (1830). Daha sonraları, özellikle 1870'den sonra diğer Balkan devletleri tarihte yerlerini alacaklardır. Ayastefanos (Yeşilköy) ve Berlin Andlaşmaları gerek Karadağ (Arnavutluk), gerek Sırbistan (Yugoslavya) ve gerekse Bulgaristan'ın sınırlarını önemli ölçüde belirlemiştir. Zaten ilginç bir nokta olarak Balkan devletlerinin tarihlerinin başlangıcı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli'deki tarih ve macerasının sonu olmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki gerilemesi II. Meşrutiyetten sonra çok hızlanmıştır. Zaten Balkan devletleri 1. Dünya Savaşını izleyen andlaşmalarla bugünkü sınırlarını saptamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine geçen Türkiye Cumhuriyetinin Batı sınırları da Lozan Andlaşmasıyla belirlenmiştir.

b) Yunanistan

Resmî adı «Helenik Cumhuriyet» olan Yunanistan yaklaşık 132 bin kilometre karelik (131.944) bir alan üzerinde yaşamakta olan, gene yaklaşık 10 milyon nüfusu olan bir devlettir. En büyük kentleri Atina (2.101.103), Pire ve Selanik'tir.

Günümüz Yunanistan'ına geçmeden önce Yunanistan'ın oldukça zengin olan tarihine bir göz atmakta yarar vardır.

Yunan eski tarihine İÖ Kırkıncı Yüzyılda yaşayan Neolitik insanla başlamak, oldukça yaygın bir tutumdur. Ancak İÖ Onbirinci Yüzyıldaki Girit uygarlığına dek geçen üçbin yıl içinde herhangi bir uygarlık görülmez. Daha sonra aynı dönemlerde Miken uygarlığı da görülecektir.

Yunan «site»sinin kuruluşu yaklaşık olarak İÖ 1000 yıllarındadır. Ancak bunların etkili bir biçime girmeleri İÖ 800, bir tür demokrasiyle yönetilmeleri İÖ 600 yılları dolayında olacaktır. Gene aynı yıllarda Yunan kentlerinin (site) kolonizasyon çabalarına giriştikleri de bilinmektedir.

Eski Yunan uygarlığı en parlak aşamasına İÖ Dördüncü Yüzyılda ulaşacaktır. Bu dönemde Atina denizaşırı bir imparatorluğun merkezi durumuna girmiştir. Ancak Makedonya'da merkezi olan dev bir imparatorluk oluşturan Büyük İskender'in ölümünden sonra (İÖ 323) Yuna-

nistan'm gücü azalmaya başlayacak ve İÖ 146'da Yunanistan, Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olacaktır.

Roma İmparatoru Konstantin 330'da Doğu Roma'nın başkentini İstanbul'a aldıktan sonra da Yunan etkisizliği sürecektir. Ancak Batı Roma İmparatorluğu'nun barbar akınlarıyla yıkılmasından sonra Doğu Roma toprakları üzerinde yeniden Yunan (Rum) — Bizans uygarlığı etkinlik kazanacaktır. Onbirinci Yüzyıldan sonra Bizans da çözülmeye başlayacak, Dördüncü Haçlı Seferinde Latinler, İstanbul'u ele geçirecekler (1204) fakat Rumlar 1261'de İstanbul'u yeniden geri alacaklardır. Rumların İstanbul'u geri alması Bizans'ın çöküşünü yavaşlatmamıştır. Zaten artık İstanbul'la Yunanistan arasında organik bütünlük de kalmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu dış dünyadan soyutladığı İstanbul'u 1453'de aldıktan sonra 1460'da Yunanistan'ı da zaptedecektir.

Yunanistan'daki Osmanlı egemenliği yaklaşık dört yüz yıl sürecektir. Ancak Rumların Osmanlı İmparatorluğu'nda oldukça ayrıcalıklı durumları vardı. Zaten Osmanlılar, merkezi İstanbul'da olan Rum Ortodoks Patrikliğine (Fener Patrikhanesi) de dokunmamışlar, aksine Balkanlarda yayıldıkça bu patrikliği güçlendirmişlerdi. Bunun dışında Osmanlı İmparatorluğu'nun Rum tebası neredeyse ticaret tekeli ele geçirmişlerdi. Bu durum Rumların denizci özelliklerinden gelmekteydi. Ve bunun sonucu olarak güçlü bir Rum ticaret burjuvazisi ortaya çıktı ve bunlar Osmanlı İmparatorluğu içinde ulusçuluk düşüncesini ilk tanıyan ve benimseyen grup oldular.

Ve tüm bu gelişmelerin sonucu Balkanlarda Osmanlılara karşı ilk ayaklanma Yunanistan'da başladı. 1821'de başlayan ayaklanma Avrupa kamu oyununda ve Avrupa devletleri arasında büyük bir sempati ile karşılandı. Her ne kadar Avrupa rönesansta «yeniden keşfettiği» Yunan klasiklerini İslâm dünyası kanalıyla öğrenmişse de, Avrupalının gözünde Yunanistan uygarlığın ve demokrasinin beşiği idi. (Bu da çok ilginç bir başka noktadır. Zira demokrasimi beşiği olarak nitelenen Yunanistan bağımsızlığını kazandığı günden, günümüze dek çok kısa birkaç dönem dışında, hiçbir zaman demokrasiyi yaşayamamış, monarşilerle yönetilmiştir.)

Ayaklanma yıllarca sürdü. Yunanlılar fazla bir başarı kazanamadılar. Fakat Rusya, İngiltere ve Fransa bu arada devreye girdi ve Navarin'de Osmanlı donanmasına ağır bir darbe indirdiler. Bunun üzerine Osmanlı İmparatorluğu, Rusya'ya savaş açtı (1828). Fakat bu savaşta da Osmanlılar başarılı olamayınca 1829'da Edirne Barışı imzalandı. Buna göre Yunanistan bağımsızlığını kazanıyordu.

Bağımsızlığı izleyen birkaç yılda, geçici bir meclisle yönetilmekte olan Yunanistan'da karışıklıkların önü alınamadı. Bir iç savaşın başlayacağını farkederek İngiltere, Fransa ve Rusya, Londra'da toplanarak, Yunan Krallığına, Bavyera Kralı'nın oğlu Otto (Othon)'yu atadılar. Bu atamayı İstanbul'un da onaylaması üzerine 26 Aralık 1832'de «demokrasinin beşiği» Yunanistan, atamayla gelen bir kralla bağımsız bir devlet niteliğini kazanmış oldu.

1862'ye dek tahtta kalan Othon'u, I. Georg adıyla tahta çıkan Danimarka Prensi William Georg izledi. Bu arada Yunanistan sürekli olarak genişleme politikası izlemekteydi. 1897'de Osmanlılar karşısında ağır yenilgiler alırken, gene Avrupa devletleri araya girerek «statükonun korunmasını» sağladılar. Daha sonra Balkan Savaşlarından (1912, 1913) topraklarını genişleterek çıktılar.

1924'de yapılan halk oylaması sonucu Kral II. Georg tahttan indirildi, fakat 1935'de yapılan bir halk oylaması sonucu tekrar tahta çıktı. II. Georg 4 Ağustos 1936'da General Ionnas Metaxas'ı diktatör yetkileriyle yürütmenin başına getirdi. Böylece Yunanistan tarihte «diktatör atanmasının» da ilk örneğini vermiş oldu.

İkinci Dünya Savaşını Alman-İtalyan işgali altında geçiren Yunanistan, savaştan sonra kanlı bir iç savaş yaşadı. Bu arada 1946 Eylülünde Kral II. Georg bir halk oylaması sonucunda ülkeye geri gelmiş ve 1947'de ölünce tahta kardeşi I. Paul geçmişti. İç savaş 1949'da sona erdi.

1964'de tahta II. Konstantin çıktı. Ancak Konstantin'in tahta çıkmasını ciddi siyasal buhranlar izlemeye başladı. İlk kriz Başbakan George Papandreou ile ordu istihbarat örgütü ASPIDA konusunda çıktı. Bunun sonucu Papandreou 1965'de istifa etti ve bu istifayı sürekli hükümet buhranları izledi. Bu dönem 21 Nisan 1967'de Albay George Papadopoulos önderliğindeki bir cuntanın yaptığı darbeyle dek sürdü.

Kral Konstantin aynı yılın Aralık ayında bir karşı darbe girişiminde bulunduysa da başarılı olamadı ve yurt dışına sürüldü. Papadopoulos 1 Haziran 1973'de Yunanistan'da pseudo bir cumhuriyet ilan etti ve kendini devlet başkanlığına atadı. Fakat aynı yılın 25 Kasımında bir karşı-darbeyle devrildi ve yürütmenin başına General Dimitrios Ioannides geçti. Devlet başkanlığına General Phaidon Gizikis atandı.

Türkiye'nin müdahalesine yol açan Samson Darbesi, Kıbrıs'ta başarılı olamadığı gibi Yunanistan'daki askeri yönetimin de sonu oldu. Eski başbakanlardan (1955-1963) Konstantin Karamanlis, sürgün ya-

samı sürdürmekte olduğu Fransa'dan 24 Temmuz 1974'de Yunanistan'a geri çağrıldı. Önce bir genel of çıkartan Karamanlis, hızla seçimlere gitti ve 17 Kasım 1974'de yapılan seçimlerde, başkanı bulunduğu Yeni Demokrasi Partisi 300 iskemleli parlamentoda temsilciliklerin üçte ikisinden fazlasını kazandı.

8 Aralık 1974'de yapılan bir halk oylamasıyla da Yunan halkı kralın geri dönmesini çok büyük bir çoğunlukla reddetti. Bunun üzerine 1975 Haziranında çıkan yeni Yunan Anayasası ile Yunanistan'da parlamenter bir cumhuriyet oluşturuldu. 1976'da devlet başkanlığına Constantine Tsatsos seçildi.

Yunanistan uzun yıllardan sonra demokrasiye dönmüştü, fakat, taleplerindeki ölçsüzlük nedeniyle Kıbrıs ve Ege konularında Türkiye ile aralarındaki sorunları çözümlenmekte başarısız oluyordu. Tüm tarihleri boyunca alışmış oldukları batılı devletler desteğini bu kez bulamıyınca Karamanlis NATO'nun askeri kanadından 1974'da çekildi. Ancak bu «blöf» işe yaramayınca 1976'da yeniden katılmak için başvurdu. Bu dilek Türkiye tarafından 20 Ekim 1980'e dek durduruldu.

Karamanlis 1977 sonlarında yeniden seçimlere gitti, fakat Yeni Demokrasi Partisi bu kez 41 temsilcilik yitirerek 300 iskemleli parlamentoda 174 iskemle kazandı. Panhelenistik Sosyalist Hareket Partisi 91 temsilcilik kazanmıştı.

1980'de başbakanlık ve Yeni Demokrasi Partisi Liderliğini Georg John Rallis'e devreden Karamanlis devlet başkanlığına seçildi. John Rallis son seçimlerde Papandreu karşısında büyük bir bozguna uğradı ve Yunanistan tarihinde ilk kez bir sosyalist parti iktidara geldi. Ancak bu partinin de Yunan dış politikasındaki temel görüşlerden fazla uzak olmadığı hayretle gözlenmektedir. Zaten sosyalist bir partinin «Panhelenistik» adını taşıması da ilginç bir noktadır.

Yunanistan 28 Mayıs 1979'da imzaladığı bir sözleşmeyle 1 Ocak 1981'de AET (Ortak Pazar) üyesi olmuştur ve Ortak Pazar üyesi tek Balkan devletidir. Fazla gelişmiş bir endüstrisi ve ihrac potansiyeli olmamasına karşın, deniz ulaşımı ve turizm kalemleriyle dış ödemeler dengesini sağlamaktadır.

c) *Bulgaristan*

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti adını taşıyan bu sosyalist devlet 110 bin kilometre kare bir alan üzerinde yaşayan yaklaşık dokuz milyonluk bir nüfusa sahiptir. Belli başlı kentleri; başkent Sofya (976.015), Plovdiv (Filibe), Varna ve Burgaz'dır.

Yüzde 10'un üzerinde bir Türk azınlığının yaşamakta olduğu Bulgaristan'da temel endüstriler; makine, gıda, dericilik, tekstil ve kimya alanlarındadır. Tarımsal olarak da oldukça zengin bir potansiyeli vardır. Zaten dış ticaretinde ana maddeleri; gıda ürünleri, tütün, gülyağı ve şarap oluşturmaktadır. Ayrıca deri, maden ve tekstil ürünleri ve makine satmakta, bunlara karşılık petrol ürünleri, çelik ve orman ürünleri satın almaktadır.

Bulgaristan yaklaşık olarak beşyüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalmıştır. Ayastefanos Andlaşmasıyla Rusya etkisinde ve Ege'ye çıkışı olan muhtariyeti olan bir prenslik oluşturulmuşsa da, Rusya'nın Balkanlara bu denli etkili bir biçimde girmesinden tedirgin olan İngiltere'nin baskısıyla Berlin Konferansı sonrasında sınırlar daraltılmış ve Bulgaristan Osmanlı denetimine bırakılarak başına Battenberg'li Alexander getirilmişti. 1887'de Prens olan Saksonyalı Ferdinant, 1908'de bağımsızlığını ilan ederek «Çar» ünvanını aldı.

1. Dünya Savaşı Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu safında katılan Bulgaristan büyük toprak kayıplarına uğradı. Ferdinand oğlu III. Boris lehine tahttan çekildi. İkinci Dünya Savaşında da Almanya safında savaşan Bulgaristan'da 1943'de III. Boris ölünce altı yaşındaki oğlu II. Simoen adıyla tahta çıktı.

Ancak 1944 sonlarında Sovyet ordusu Bulgaristan'a girdi. Yapılan halk oylamasında monarşiye son verildi. 1945'de de Georgi Dimitrov'un başkanlığında komünist bir devlet örgütlenmesine girişildi.

Dimitrov 1949'da ölünce parti içi hakimiyeti kayınbiraderi Vulko Chervenkov'a geçti. 1953'de Stalin ölünce Chervenkov'un da yıldızı sönmeye başladı ve devlet başkanlığını korumasına karşın parti liderliğini Todor Jivkov'a bıraktı. Chervenkov 1961'de safdışı edildi ve 1971'de «Devlet Konseyi Başkanlığı» ünvanını alan Jivkov, başkanlığa Stanko Todorov'u geçirdi.

Bulgaristan günümüzde SSCB'nin etkisi altında istikrarlı bir devlet durumundadır. 400 üyeli bir Ulusal Meclisi vardır.

d) Romanya

Yaklaşık 23 milyon nüfusu olan «Romanya Sosyalist Cumhuriyeti», 237 bin kilometrekare toprağa sahiptir. Başkenti Bükreş'tir (1.807.044). Onbeşinci Yüzyılın sonundan 1861'e dek Osmanlı egemenliği altında yaşayan Romanya, zaten adını da Eflâk ve Boğdan'ı birleştiren Prens Aleksandr John Cuza'dan almıştı. Cuza 1866'da Hohenzollerin Hane-

danından Prens Karl'la değiştirilmiş ve 1877'de bağımsızlığını ilan eden Romanya'da 1881'de Prens Kari, I. Carol adıyla kral olmuştur.

Birinci Dünya Savaşından topraklarını büyüterek çıkan Romanya'da 1940'da Mareşal Ion Antonescu, o zamanlar tahtta bulunan II. Carol'u devirerek, yerine oğlu Michael'i getirmiş ve faşist bir devlet oluşturarak Almanya safında savaşa katıldı. Ancak 1944 Ağustosunda Kral I. Michael Antonescu'yu saf dışı ederek, müttefiklerden yana döndü. Sovyet ordusu Romanya'ya girdikten sonra yapılan seçimler sonrasında Petri Groza yönetiminde komünist ağırlıklı bir koalisyon kuruldu. 1947 de ise kral yurt dışına sürülerek bir sosyalist cumhuriyet oluşturuldu.

SSCB-Romanya ilişkileri 1961'e dek fazla problemlili görülmemektedir. Ancak Romanya'nın endüstrileşmesi planında çıkan anlaşmazlık o tarihten beri Romanya'yı SSCB'den oldukça koparmıştır. Önce Cheorgiu Dej (1961-1965) ve daha sonra Nicolae Ceausescu (1965) bağımsız bir politika izleme çabasına girişmişlerdir. Bunun ilk örneği 1967 Arap-İsrail savaşında görülmüş ve SSCB'nin aksi telkinlerine karşın Romanya, İsrail ile ilişkilerini kesmemekte direnmiştir. Ceausescu 1970-1978 arasında ABD'yi dört kez ziyaret etmiştir. SSCB açısından daha düşündürücü olan bir olgu da Hua Kuo-Feng'in 1978 Ağustosunda yaptığı Romanya gezisi olmuştur. Zaten bu ziyaretten kısa bir süre sonra 26 Ağustos 1978'de Romanya askerî giderlerini arttırmayı reddederek SSCB ile bağlarını biraz daha kırmıştır.

Dış ödemeler bilançosuna baktığımız zaman, petrol üreticisi olan Romanya'nın petrol ürünleri satın alması oldukça şaşırtıcı olmaktadır. Petrol dışında, demir özü ve değişik madenler aldığını görmekteyiz. Ancak Romanya, günümüzde çeşitli sıkıntılara gebe bir devlet görüntüsünü vermektedir.

e) *Yugoslavya*

Resmî adı «Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti» olan Yugoslavya'da altı federe devlet içinde ve 255,804 kilometre kare toprak üzerinde yaklaşık 23 milyon insan yaşamaktadır. Federe devletler: Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Bosna-Hersek, Montenegro ve Makedonya'dır. Sırbistan içinde görülen Kosova'nın özel statüsü vardır.

Bir mozaik görüntüsü içindeki Yugoslavya'da farklı etnik gruplar, kültürler, diller ve dinler bulunduğu açıktır. Bu karmaşık yapı içinde yasama gücü de ilginç bir biçimde düzenlenmiştir. 220 delegesi olan Federal Meclis'in yanı sıra 58 üyeli Federe Devletler ve Yörelere Meclisi

vardır. 4 Mayıs 1980'de Başkan Tito'nun ölümünden sonra devlet başkanlığı sekiz üyeli bir başkanlık komitesine verilmiştir.

Yugoslavya'da çok farklı ve heterojen bir kitle yaşamasına karşın, halkın çoğunluğunu Sırp ve Hırvatlar oluşturur ve halkın üçte ikisi bu dili konuşur. Aslında tarihte Yugoslavya diye bir devlet hiçbir zaman varolmamıştı. 1918'de Yugoslavya, Sırbistan Kralı I. Peter, Sırp-Hırvat ve Slovenlerin Krallığı'nı kurmuş ve oğlu Aleksandr 1929'da diktatörlüğünü ilan ederek bu krallığın adını Yugoslavya'ya çevirmiştir.

Aleksandr'm bir suikast sonucu öldürülmesinden sonra Yugoslavya II. Peter'in yönetimi altına girmiştir. İkinci Dünya Savaşında tarafsız kalmak istemesine karşın 6 Nisan 1941'de Almanya'nın saldırısına uğramış ve II. Peter Londra'ya kaçmıştır.

Savaş sırasında Yugoslavya'da iki önemli direnme hareketi örgütlenmiştir. Bunlardan biri Draja Mikhaïlovich adındaki bir Sırp generalinin liderliğini yaptığı Çetnik hareketi, diğeri ise Josip Broz Tito tarafından yönetilmekte olan sosyalist partizan hareketidir. Bu iki grup bir yandan Almanlarla çatışırken; zaman, zaman birbirleriyle de çatışmışlardır.

Almanların yenilmesinden sonra 29 Kasım 1945'de Tito'nun başkanlığında sol bir koalisyon kurulmuştur. 1948 Ocağında Tito SSCB'nin denetleme çabalarına karşı çıkarak Komünform'dan ayrılmıştır. Bu ayrılık Yugoslavya ile Batı arasındaki ilişkileri geliştirmekle birlikte, Yugoslavya bağımsızlığını ve sistemini korumak konusunda her zaman çok titiz davranmıştır.

1953'de Stalin'in ölümü üzerine SSCB ile Yugoslavya arasındaki ilişkilerde yumuşama başlamış ve Nikita Krutçef'in 1955'de yaptığı Yugoslavya gezisinden sonra iyi ilişkiler yeniden başlamıştır. Ancak Tito, Batı dünyası ile olan ilişkilerini de aynı yakınlıkla sürdürmeyi başarmıştır. Örneğin 1976 Aralığında Brejnev'in askerî işbirliği önerisini reddetmiştir.

Yugoslavya'yı oluşturan altı federe devletin başkentleri şunlardır: Slovenya'nın Lublijana, Hırvatistan'ın Zagreb, Sırbistan'ın Belgrad, Bosna-Hersek'in Sarayova, Montenegro'nun Titigrad ve Makedonya'nın Üsküp.

f) Arnavutluk

28.748 kilometre kare toprağı ve yaklaşık üç milyon nüfusu ile Arnavutluk, Balkanların en küçük devletidir. Ayrıca Arnavutluk resmî

rakamlara göre, Avrupa'nın en fakir devleti ve 1967'de kapanan 2169 cami ve kilisesinden sonra dünya üzerindeki tek ateist (dinsiz) devlettir.

Balkanlardaki tüm diğer devletler gibi Arnavutluk tarihi de Osmanlı tarihinin bir bölümünü oluşturmaktadır. 1478'de Osmanlıların egemenliğine tam olarak giren Arnavutluk, tam bağımsızlığını 1912'de kazanmıştır.

Birinci Dünya Savaşında İtalyan, Yunan, Fransız ve Sırp-Montenegro güçleri tarafından işgal edilen Arnavutluk tüm bu güçleri sürmeyi başarmış ve bunu izleyen iç savaşını kazanan Ahmet Zogo önce 1925'de bir cumhuriyet ilan ederek Cumhurbaşkanı olmuş, sonra da 1928'de bir monarşi oluşturarak 1. Zogo adıyla tahta çıkmış ve 1939'a dek tahtta kalmıştır.

Arnavutluk 1939-1943 arası İtalya'nın işgali altında yaşamış, İtalya'nın savaş dışı kalmasıyla Arnavutluğu Almanlar işgal etmişlerdir. 1944 Kasımında başkent Tiran, Enver Hoca'nın liderliğini yaptığı Ulusal Kurtuluş Cephesi askerleri tarafından kurtarılmıştır.

İkinci Dünya Savaşından önce okuma-yazma bilen Arnavut sayısı parmakla gösterilirken, bugün nüfusun %75'inin okuma-yazma bildiği açıklanmaktadır. 1948-1953 arasında Moskova'ya yakın bir politika izleyen Arnavutluk, Stalin'in ölümünden sonra da katı Stalinci çizgisini sürdürmüştür ve Moskova'dan uzaklaşmıştır. SSCB-Çin anlaşmazlığında Çin'den yana tavır alınca 1961'de SSCB, Arnavutluğa yapmakta olduğu ekonomik ve askerî yardımı durdurmuş, onun yerini Çin Halk Cumhuriyeti almıştır.

Çin'le Arnavutluk arasındaki ilişkiler 13 Temmuz 1978'de Vietnam sorunu nedeniyle bozulmuş ve Çin son yirmi yılda beş milyar dolarca fazla yardım etmiş olduğu Arnavutluk'tan elini çekmiştir.

1974 Ekiminde Enver Hoca'ya karşı yapılan bir darbe girişimi, Savunma Bakanı Bekir Balluka ve yüzlerce memurun idam edilmeleleriyle sonuçlandı.

1971'e dek komşularıyla ilişki kurmayan Arnavutluk, önce Yunanistan ve Yugoslavya ile diplomatik ilişki kurdu. 1979 Kasımında Yugoslavya ile bir de ticaret anlaşması yapmasına karşın geçtiğimiz yıl Yugoslavya ile ilişkileri önemli ölçüde bozuldu. Zira Mekadonya'da yaşamakta olan yaklaşık bir milyon Arnavut her iki ülke arasında sürekli sorunlar çıkartacağına benzemektedir.

2) BALKANLARDA BİRLEŞME ÇABALARI

Birinci Dünya Savaşını izleyen sancılı dönemde, Balkan devletleri bir yandan yeni sınırları içinde uluslaşma çabalarını sürdürürken, bir yandan da aralarındaki sorunları çözümlenmeye çalışıyorlardı. Bu arada Avrupa «revizyonist» ve «anti-revizyonist» olarak iki blok içinde cepheleşmeye başlamıştı. Birinci Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkan durumun değiştirilmesini isteyenler (revizyonist) arasında İtalya ve Almanya vardı. İngiltere ve Fransa ise durumun korunmasından yanaydılar.

Bu cepheleşme elbette Balkanlarda da etkilerini hissettiriyordu. Ancak bu durumda bile Balkan devletleri aralarında işbirliği olanaklarını zorlamaktan geri durmamışlardır.

a) *Balkan Antantı*

Balkan Antantı büyük zorlama ve çabalarla ortaya çıkabilmiş bir anlaşmadır. Bu işin öncülüğünü üstlenmiş olan Türkiye ve Yunanistan, esas olarak Balkanlardaki «statükonun» bozulmasından yana olmadıkları için bu antantı bir tür güvence olarak görmek amacındaydılar. Özellikle iki dünya savaşı arasındaki İtalya'nın durumundan çok tedirgin olan Türkiye açısından Balkanlarda böylesine bir güvence çok önem taşımaktaydı.

Buna karşılık Bulgaristan daha ilk toplantıdan sonra açıkça revizyonist bloka yaklaşmış, daha sonra beraberinde Arnavutluk ve Yugoslavya'yı da götürmeye çalışmıştır. Oysa ki 1920'lerde o günlerin Bulgaristan Başbakanı Stombuluski böylesi bir işbirliğinin temellerini oluşturmak için çok uğraşmıştı.

Balkanlarda bir antant (birlik) için ilk öneri, merkezi Cenevre'de olan Uluslararası Barış Bürosu'nun 6-10 Ekim 1929 tarihleri arasında Atina'da düzenlediği Evrensel Barış Konferansında Yunanistan eski başbakanlarından M. Papanastasiou'dan gelmiştir. Bu öneri üzerine 5 Ekim 1930'da Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Arnavutluk, Romanya ve Bulgaristan temsilcileri resmî olmayan bir biçimde toplanmışlardı. Bu toplantıda alınan dilek kararları şu biçimde sıralayabiliriz:

- 1 — Balkan devletleri arasında her yıl Dışişleri Bakanları düzeyinde bir toplantı yapmak,
- 2 — İçinde üyeler arasında savaşı yasaklayan, uyuşmazlıkları barışçı yollarla çözümlenmeye sağlayan düzenlemeler bulunan bir Balkan Paktı hazırlamak

- 3 — Sürekli bir «sekretarya» kurularak üyeler arasında sosyal, kültürel ve siyasal yakınlaşmayı sağlamak ve böylece uzun dönemde bir Balkan birliğinin zeminini hazırlamak.

Balkan Birliği toplantılarından ikincisi 1931 Ekiminde İstanbul'da yapıldı. Bulgaristan'ın pek işbirliğine yanaşmaması nedeniyle bu toplantıda daha çok kültürel, teknik ve ekonomik işbirliği üzerinde duruldu. Romanya ve Yugoslavya kendilerine yeni ittifak sistemleri bulmuş oldukları için, bu devletler de Balkan Antantı toplantılarını fazla ciddiye almamaktaydılar.

Üçüncü toplantı 1932 Ekiminde Romanya'nın başkenti Bükreş'te toplandı. Azınlıklar sorununda önerilen çözümleri benimseyen Bulgaristan bu toplantıyı terketti. Ancak Bulgaristan'ın terketmesine karşın görüşmeler sürdürüldü. Bu toplantıda ilk kez, Balkan devletleri arasında bir «gümrük birliğinin» kurulmasının da söz konusu edildiğini görüyoruz.

Resmi nitelikte olmayan bu tür toplantılarla bir yere varılamıyacağı açıkta. Bu husus Kasım 1933'de Selanik'te yapılan dördüncü toplantıda dile getirildi. Eğer bir Balkan Birliği oluşturulacaksa, bu birlik ancak resmi toplantılarla gerçekleştirilebilirdi. Zaten daha Selanik toplantısı başlamadan önce Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye arasında ikili anlaşmalar biçiminde, dostluk ve saldırmazlık anlaşmaları zinciri tamamlanmıştı.

Türkiye'nin bütün öneri ve inandırıcı çabalarına karşın Bulgaristan bu zincire katılmamış ve 20 Eylül 1933'de İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'm Sofya ziyaretleri sırasında 1929 tarihli Tarafsızlık ve Uzlaşma Andlaşmasını beş sene için uzatmalarına karşın, Türkiye ve Yunanistan'ın 14 Eylül 1933'de imzaladıkları «Samimi Andlaşmaya» katılmak istememişlerdi.

Bu durumda bir antant oluşturmaktan yana olan devletler için için tek yol kalıyordu: İlk ağızdan böylesine bir birliğe taraftar olanlar arasında bir metin imzalamak ve daha sonra bu metne katılmak isteyenlere de bu olanağı sağlayıcı düzenlemeler yapmak. Selanik toplantısında bu görüş işlenmiştir.

Nihayet 1934 Şubatında Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya ve dışişleri bakanları Belgrad'da toplanmışlar ve Balkan Antantı tasarısını hazırlamışlardır. Hazırlanan metin 9 Şubat 1934'de Atina'da imzalandı ve bu yorucu çabalar, mutlu bir sona ulaşmış oldu.

Balkan Antantına göre Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya Balkan sınırlarının güvenliğini karşılıklı olarak garanti ediyorlardı. Bu konuda bir anlaşmazlık olduğu takdirde taraflar karşılıklı görüşmeler yapacaklardı. Antanta katılmayan Balkan devletleriyle, birbirlerine bilgi vermeden hiçbir siyasal ilişki kurmayacak ve siyasal bir yükümlülük altına girmeyeceklerdi. Antant tüm balkan devletlerine açıktı.

Balkan Antantı üye devletlerin salt Balkanlardaki sınırlarını garanti altına almaya yönelik bir birlikti. Ancak Atatürk böylesi bir girişimin gelecekte daha yakın bir işbirliğine yol açacağı umudu ile, bu konuda çok iyimserdi.

1 Kasım 1934'de Meclis Açış konuşmasında Balkan Antantını şu biçimde değerlendirmektedir: «Balkan Andlaşması, Balkan devletlerinin, birbirlerinin varlıklarına özel saygı beslenilmesini göz önünde tutan mutlu bir belgedir. Bunun, sınırları korunmasında, gerçek bir değer olduğu besbellidir.»

Ancak tüm iyiniyetli çabalara karşın Balkan Antantı yaşayamamıştır. Özellikle 24 Ocak 1937'de Yugoslavya'nın Bulgaristan'la yaptığı dostluk andlaşması, Birliği temelinden sarsmıştır. İnönü ve Tevfik Rüştü Aras'm 1937 boyunca yaptıkları Balkan gezileri de beklenen sonu değiştirmemiştir. Nihayet 1940'da yapılan Belgrad Balkan Antantının son toplantısı olmuştur.

O. Sander Balkan Antantının yıkılmasının nedenlerini beş başlık altında topluyor: (s. 111-114):

- 1 — Balkan Antantı göreceli olarak küçük devletlerin kâğıt üzerinde oluşturdukları, sınırlı amaçları olan, kolay çözülür bir gruplaşma idi. Diğer sınırlar Türkiye'nin tüm karşı çabalarına karşın güvence altına alınmamıştı. Eğer bu sağlanabilseydi Balkanlarda caydırıcı güçte bir birlik oluşturulabilirdi.
- 2 — Bulgaristan'ı kazanmak için başvurulabilecek yolların tümü kullanılmamış, bunun sonucu olarak Balkanlar gene iki kampa ayrılmış, birleştirici olunamamıştı.
- 3 — İtalya'nın Habeşistan'a saldırması sırasında özellikle Fransa'nın gösterdiği zayıflık Balkan devletlerinde Anti-revizyonist Blok'a karşı olan güveni sarsmış, dahası kimi Balkan devletlerinde faşist darbelere yol açmıştır.
- 4 — Balkan Antantında birleştirici unsurlara da yeterince ağırlık

verilememiş, daha doğrusu birleştirici noktalar bulunamamıştır.

- 5 — Son ve çok önemli bir nokta olarak, Balkan devletleri çok farklı beklentiler içindeydiler ve çok farklı dış politika amaçları vardı. Bu farklı beklentileri uzlaştırmak bir noktada mümkün değildi.

b) *Balkan Paketi*

Balkan Paketi'na geçmeden önce 2. Dünya Savaşı sonrasında Balkanlarda ne gibi değişimler olduğuna ana hatları ile bakmakta yarar vardır. Gerçekten Balkan devletlerinden savaşa girenlerden dördünde savaş sonrasında sosyalist rejimler kurulmuş, beşincisinde, yani Yunanistan'da ise seneler süren çok kanlı bir iç savaştan sonra ve biraz da Truman doktrini ile sosyalist bir devletin kurulması engellenebilmiştir. Bunun nedenlerini burada irdelemek niyetinde değiliz. Fakat bu gelişmeyi Kızıl Ordu'nun işgali ile açıklamak da satıhsal ve yanıltıcı bir açıklama olur. Zira Sovyet Ordusunun yardımı olsa, olsa Bulgaristan ve Romanya için söz konusu olabilir. Ne Yugoslavya, ne Arnavutluk ve ne de Yunanistan'daki gelişmeler Kızıl Ordu'nun yardımıyla açıklanamaz.

Savaşı izleyen yıllarda Balkanlarda girişilen bir sosyalist blok çabalarına, Türkiye'yi ilgilendirmediği için hiç girmeyeceğiz. Ancak Bulgaristan dışındaki sosyalist balkan ülkelerinin Moskova'ya karşı her zaman mesafeli olmaya çabaladıklarına işaret etmek istiyoruz.

Balkan Paketi'na yol açan üç önemli gelişme Türkiye'nin Nato'ya girmesi, Yugoslavya'nın Komünform'dan çıkarılması ve Yunanistan iç savaşının Batıcı güçler tarafından kazanılmasıdır. Bu arada Bulgaristan'la Türkiye arasında, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin göçe zorlanmasıyla ilgili olarak çıkan sürtüşmeler Türkiye'yi ABD dışında, bölgede müttefikler aramaya itmiştir.

Balkan Paketi'na yol açan gelişmelerin hızlanması, o dönemin Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'in 1952 Nisanında Atina'ya yaptığı gezi sonrasında yayınlanan ortak bildiri ile başlar. Aynı yıl Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan temsilcileri arasında yoğun bir biçimde sürdürülen görüşmeler 28 Şubat 1953'de her üç devletin dışişleri bakanları Fuad Köprülü, Stefanopulos ve Popoviç arasında Ankara'da imzalanan «Dostluk ve İşbirliği» Andlaşmasıyla noktalanır. A.Ş. Esmer ve O. Sander'in «Pakt» olarak adlandırılmasına karşı oldukları bu andlaşma on madde ve giriş'ten oluşuyordu (s. 257).

Giriş bölümünde taraflar bu andlaşmayı Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 51. maddesi çerçevesinde imzaladıklarını ve BM'e olan bağlılıklarını bildiriyorlardı. Arkadan gelen maddelerde; üç devlet ortak çıkarlarıyla ilgili konularda birbirlerine danışacaklarını ve üye devletlerin dışişleri bakanlarının en az yılda bir kez toplanacaklarını belirtiyorlardı.

Daha sonra gelen maddelerde üye devletlerin genelkurmay başkanlarının ortak güvenlik sorunlarını inceleyecekleri ve hükümetlerine tavsiyelerde bulunacakları söyleniyor ve Türkiye ve Yunanistan'ın üye si buldukları NATO ile ilgili yükümlülüklerinin bu andlaşma ile değişmediği vurgulanıyordu.

Üç devletin dışında, isteyen herhangi bir devletin eşit koşullar ve haklarla andlaşmaya katılabilecekleri belirtiliyordu. Taraflardan herhangi biri andlaşmanın imzalanmasından dört sene geçtikten sonra, bir yıl önceden haber vermek koşuluyla andlaşmadan çekilebilirdi.

Andlaşmada öngörülen dışişleri bakanları düzeyindeki toplantılardan ilki 7-11 Temmuz 1953 tarihleri arasında Atina'da yapıldı. Toplantı sonrasında yayımlanan bildirin son bölümünde ileride yapılacak konferansları hazırlamak ve işbirliği çerçevesine girecek sorunları incelemek üzere sürekli bir sekreteryaya kurulması, her üç ülkenin genelkurmay başkanlarının üçlü işbirliğini geliştirecek çalışmaları yoğunlaştırmakla görevlendirilmeleri ve üç devlet arasında ekonomik işbirliğini sağlamak üzere üçlü bir komite kurulması, öngörülüyordu.

Öngörülen askerî görüşmeler 1953 Kasımında Belgrad'da başladı ve Mart 1954'de Ankara'da sürdürüldü. Yapılan açıklamalarda ortak savunma konusunda görüşbirliğine varıldığı bildirildi. Bu arada sürekli sekreterlik kurulmasıyla ilgili toplantılar da olumlu sonuç vermişti.

Ancak Yugoslavya ile ilgili bu gelişmeler, Trieste bölgesinde Yugoslavya ile andlaşmazlıkları bulunan İtalya'yı fazlasıyla tedirgin etmişti. Nato içinde Yunanistan ve Türkiye ile müttefik olan İtalya'nın bu tedirginliğinin ortadan kaldırılması gerekiyordu. İtalyan başbakanı ve dışişleri bakanının 1953 Kasımında Ankara'ya yaptıkları ziyarette bu konuda kendilerine gerekli güvence verildi ve tedirginliklerinin giderilmesi sağlandı.

Balkan paktının artık askerî ittifaka dönüşmesi için koşullar ve hazırlıklar tamamlanmıştı. Ancak Türkiye 17 Temmuz 1954'de yapılması öngörülen dışişleri bakanları düzeyindeki toplantıyı, 14 Temmuz'da erteledi. Zira Türkiye bu andlaşmanın metninin önce Nato üyelerine bildirilmesini istiyordu.

Gerçekten ittifak metninin Nato bakanlar konseyinde onaylanmasından sonra 6 Ağustos 1954'de Yugoslavya'nın Bled kentinde toplanan üç ülke dışişleri bakanları 9 Ağustos 1954'de ittifakı imzaladılar.

Bled andlaşması olarak adlandırılan bu metin aslında Ankara'da imzalanan metnin biraz daha güçlendirilmiş biçimidir. Burada, taraflardan herhangi birine, ya da birkaçma yapılacak silahlı bir saldırı tüm taraflara yapılmış sayılacak ve silahlı kuvvet kullanımı dahil her türlü yardım karşılıklı olarak yapılacaktır. Ayrıca bu andlaşma ile bir «sürekli konsey» öngörülüyordu ki; bu dışişleri bakanları, ya da diğer bakanlar düzeyinde olacaktır.

Gene andlaşma maddeleri uyarınca Türkiye ve Yunanistan'ın NATO çerçevesindeki yükümlülükleri sürüyordu. Andlaşma yirmi yıllık bir süre için imzalanmıştı ve her üç devlet de yararlı gördükleri takdirde, başka devletler de eşit hak ve yükümlülüklerle andlaşmaya katılabileceklerdi.

Balkan Paktını ortaya çıkartan temel neden Stalinist dış politika-nın Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye'de doğurduğu korku ve endişe olmuştu. Ancak Ankara Andlaşmasının imzalanmasından bir hafta sonra Stalin'in ölmesi SSCB'nin dış politikasını çok önemli ölçüde değiştirmeye başladı. O. Sander'in deyişi ile, Moskova; Atina, Ankara ve Belgrad'a karşı bir barış taarruzuna girişti. 30 Mayıs 1953'de Ankara'ya bir nota göndererek Türkiye'den hiçbir toprak talebi bulunmadığını resmen açıkladı. (Oysaki Türkiye'yi nerdeyse gözü kapalı bir biçimde ve hiç pazarlık etmeksizin Batı dünyasıyla ittifaklar aramaya iten temel neden İkinci Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin süresi dolan dostluk andlaşmasını uzatmak istememesi ve boğazlarla ilgili olarak bazı taleplerde bulunması olmuştu).

SSCB aynı biçimde Yugoslavya ile ilişkilerini de düzenlemeye başlamıştı. Zaten Bled andlaşmasının imzalanmasından kısa bir süre sonra SSCB Devlet Başkanı Bulganin ve SBKP Birinci Sekreteri Krutçef Belgrad'ı ziyaret ettiler (Haziran 1955) Bu ziyaret Komünform'dan çıkartılan bir devlete yapılması açısından çok ilginç ve anlamlı bir ziyaret idi. Böylece Sovyetler Birliği «bağımsız sosyalizm»leri de tanımaya başlıyordu.

Zaten Bled Andlaşmasının imzalandığı gün üç ülkenin dışişleri bakanları yayınladıkları ortak bildiriyle, «dünyayı uzun süre tehdit etmiş olan savaş tehlikesinin şimdilik azalmış olduğunu» belirtmişlerdi. Burada kastedilen hiç kuşkusuz değişmiş olan Sovyetlerin dış politikası idi.

Balkan Paktı uyarınca kurulan Sürekli Konsey ilk toplantısını 28 Şubat - 2 Mart 1955 tarihleri arasında Ankara'da yaptı. Ancak Türkiye ve Yunanistan'la Yugoslavya arasındaki dış politika anlayışı çok farklılaşmaya başlamıştı. Özellikle Türkiye SSCB Dış Politikasındaki değişimleri çok kuşkuyla karşılamaktaydı. Gene aynı günlerde Kıbrıs sorunu su yüzüne çıkmış, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler soğumaya başlamıştı.

Bu arada değinmekten kendimizi alamadığımız bir diğer ilginç noktada SSCB'nin girişmiş olduğu barış taarruzuna Bulgaristan'ın da katılmasıdır. Bulgaristan «göç» sorunu çözümlendikten sonra Türkiye ile iyi ilişkiler peşindeydi. Ancak Mekadonya ile Mekadonyalılar nedeniyle Yunanistan ve Yugoslavya ile sürtüşmesi vardı. 1953 Mayıs'ında Bulgar Ortodoks Kilisesi Ulusal Kongresi toplanarak, 1395'de ölen Patrik Euthymius'un yerine yeni bir Bulgar Patriği seçti. Bu davranış aslında Balkan ülkeleri, özellikle Yunanistan ve Yugoslavya açısından çok anlamlı bir davranıştı. Zira Bulgar küsesi, tüm Bulgarlar Bulgaristan sınırları içinde birleşmeden önce Patrik seçimi yapılmayacağını defalarca ve resmen açıklamıştı. Ve bu nedenle 1395'den beri Patrik seçimi de yapılmıyordu. Bu seçimin yapılması Bulgaristan'ın artık bu politikayı bıraktığı, Madekonya üzerinde artık bir hak ileri sürmeyeceği anlamına geliyordu.

Tüm bu gelişmeler Balkan Paktını sarstığı gibi, imzalanan ittifakı da işlemek duruma getiriyordu. Zaten Başkanı Tito'nun gözünde artık bu andlaşmaların askeri bir değer ve anlamı kalmamıştı. Salt kültürel ve ekonomik işbirliği açısından değerlendiriyordu.

Kıbrıs sorununun gitgide alevlenmesi Türk-Yunan ilişkilerim çok bozmuştu. 6-7 Eylül 1955 tarihlerinde İstanbul'da çıkan olaylar ilişkiyi çıkmaza soktu. Tümöyle kendi iç sorunumuz olan bu üzücü olay Yunanistan tarafından sonuna dek sömürüldü. O zamanların hükümetinin Yunanistan'a üzüntülerini bildirmesi gibi akıl almaz bir hata da, Yunanistan'ı bu mantık dışı müdahalesinde haklı kılacak bir görüntü ortaya çıkardı. Zira saldırıya hedef olan ve zarar görenler Yunanistan'ın değil bizim vatandaşlarımızdı. Saldırganları yakalayıp yargılamak da Türkiye'yi ilgilendiren bir husustu, doğan zararların ödenmesi de, Yunanistan bu konuda kesinlikle taraf sayılamazdı.

Yunanistan Kıbrıs sorunu ve 6-7 Eylül'ü bahane ederek 1955 yılında yapılması gereken Sürekli Dışişleri Bakanları Konseyinin toplantısını ertelemiş ve bu toplantı bir daha hiç yapılamamıştı. Bu arada Bandung Konferansı ile «Üçüncü Dünya» ülkeleri bir güç olarak, dünya sahnesine çıkmışlardı. Üçüncü dünyanın liderliğine oynayan Tito'nun

da Balkan Paktı türünden anlaşmalara ihtiyacı kalmamıştı. Özellikle Bandung'taki Türk tutumu Tito'yu oldukça kızdırmıştı. Zira Türkiye orada Amerika Birleşik Devletlerinin sözcüsü durumuna girmişti.

Böylece Balkan Paktı daha kurulmasından bir sene sonra, A.Ş. Esmer'in deyişiyle, hukuken var olan, fakat uygulama alanına aktarılamayan bir kuruluş durumuna düşmüştü. Sonunda 1960 Haziranında, yirmi yıl için imzalanmış olan bu paktın sona erdiği resmen açıklanmıştır.

3) GÜNÜMÜZDEKİ DURUM :

Balkan Paktının «fiilen» sona ermesinden günümüze dek geçen zaman süresi içinde bir daha Balkanlarda bir birleşme çabasına girilmemiştir. Özellikle Türkiye 1960'da, daha doğrusu 1964'e dek sürdürdüğü tek yanlı dış politika nedeniyle pek çok ilişki potansiyelinde olduğu gibi, Balkanlarda da pasif bir politika izlemiştir.

Bu arada Romanya Başbakanı Stoica'nın 1957 ve 1959'da tüm Balkan ülkelerine Balkanların atom silahlarından arındırılması ve silahsızlanma konusundaki önerileri, hem Türkiye ve hem de Yunanistan tarafından reddedilmişti. «Stoica Planı» olarak adlandırılan bu öneriler o günlerde SSCB'nin dış politika beklentileri doğrultusunda olduğu için reddedilmişti.

Daha sonra, Stoica'nın ikinci teklifinden birkaç ay sonra Bulgaristan Başbakanı Jivkov Balkanlarda silahsızlanma önerisinde bulunmuş ve bu önerisini 1960 Eylül'ünde yinelemişti. Ancak bu öneriler de fazla olumlu bulunmamıştı. Unutmamak gerekir ki o dönemde ABD Türkiye'ye çekirdek uçlu füze rampaları kurmuştu ve bunlar SSCB için önemli bir tehdit unsuru oluşturuyorlardı. (Bunların önemli bir bölümü Kuba krizi ile ilgili ABD-SSCB görüşmelerinde pazarlık konusu edilmiş ve Küba'daki Sovyet füzelerinin kaldırılmasına karşılık sökül müştür).

1960'lı yıllarda yapılan «Balkan İşbirliği ve Karşılıklı Anlaşım» toplantıları da çok yanlış bir biçimde Türkiye'nin ilgisini çekememiştir. Arnavutluk ve Türkiye dışında tüm Balkan devletlerinin katıldığı bu yıllık toplantılarda Yunanistan kendi sorunlarını ve özellikle Kıbrıs sorununu tek yanlı olarak diğer Balkan devletlerine anlatabilmiş ve önemli ölçüde desteklerini sağlamıştır. Hatta bu toplantılara hiç bir ilgisi olmamasına karşın; zaman, zaman Kıbrıs da katılmıştır. Türkiye

ile aynı ittifaklar sistemi içinde olmasına karşın Yunanistan'ın böyle-
sine «kişilikli» bir dış politika izleyebilmesi, pek çok bakımdan üzerin-
de durulması gereken bir olgudur. Zaten Kıbrıs konusunda uluslararası
arenadaki yalnızlığımızdan sonra Türkiye de buna benzer bir dış
politikaya yönelmiştir.

Yunanistan ilişkileri ise gitgide bozulmakta ve Türkiye'yi bir sı-
cak savaşın eteğine getirmektedir. Kıbrıs sorunu ile başlayan olum-
suzluklar, önemli ölçüde petrol potansiyeli bulunan Ege kıtası sahan-
lığı sorunuyla büyümüş ve Yunanistan'ın Ege'yi bir Yunan Denizi ola-
rak görmesi ve bunu destekleyecek 12 millik karasuları talepleri ilişki-
yi tümüyle çıkmaza sokmuştur. Ancak Yunanistan'ın unutmaması
gereken bir olgu vardır ki; Türkiye'nin Balkanlardaki ve dünyadaki dış
politikası artık 1950'lerin tek yönlü ve bağımlı dış politikası değildir.
«Yeni bir dünya kurulur ve Türkiye yerini orada bulur» sözleriyle baş-
layan bu politika Türkiye'nin önüne geniş manevra alanları açmıştır.

BALKAN DEVLETLERİ SİLAHLI KUVVETLERİ

ROMANYA

KARA KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	145.000
Tank tümeni	:	1
Motorlu piyade tümeni	:	9
Dağ tugayı	:	3
Hava indirme alayı	:	1
Scud tugayı	:	2
Topçu tugayı	:	2
Topçu alayı	:	3
Uçarsavar alayı	:	2
T-34, T-54/55 Orta tank	:	1.800
PT-76 hafif tank	:	270
BTR-40/-50/-152,	:	—
OT-62/-65/-810 APC	:	1.500

DENİZ KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	11,000
Poti ve Kronstadt sınıfı kıyı refakat gemisi	:	7
Osa sınıfı süratli karakol gemisi	:	5
P-4 sınıfı hücumbotu	:	6
Hu Chw sınıfı hücumbotu	:	1
Shanghai sınıfı gambot	:	10
Kıyı MCM gemisi	:	4
İç kıyı MCM gemisi	:	10
Nehir MCM gemisi	:	8
Mi-4 Helikopteri	:	4

HAVA KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	25,000
Muharebe uçağı	:	320
Nakliye uçağı	:	30
Helikopter	:	45
Eğitim uçağı	:	130
SA-2 Guideline SAM	:	108

YUGOSLAVYA

KARA KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	200,000
Piyade tümeni	:	9
Bağımsız tank tugayı	:	7
Bağımsız piyade tugayı	:	11
Dağ tugayı	:	3
Hava indirme taburu	:	1
Topçu alayı	:	6
Uçaksavar alayı	:	12
T-54/-55, T-34 ve M-47 orta tankı	:	1,500

DENİZ KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	20,000
Denizaltı	:	5
Muhrip	:	1
Osa sınıfı süratli karakol gemisi	:	10
Shershen sınıfı hücumbotu	:	15
Karakol aracı	:	16
İç kıyı mayın tarama gemisi	:	15
Nehir mayın tarama gemisi	:	14
Çıkarma aracı	:	31
Kıyı bataryası	:	25
Deniz piyade tugayı	:	1

HAVA KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	30.000
Muharebe uçağı	:	350
Nakliye uçağı	:	56
Galeb eğitim uçağı	:	60
T-33 eğitim uçağı	:	30
MIG-21 U II eğitim uçağı	:	30
Helikopter (çeşitli tip) [ayrıca kz-25 ASW]	:	90
SA-2 SAM bataryası	:	8 (48 füze)

ARNAVUTLUK**KARA KUVVETLERİ**

Personel mevcudu	:	36.000
Tank tugayı	:	1
Tank taburu	:	2
Piyade tugayı	:	8
Topçu alayı	:	1
Hava savunma alayı	:	2
Hafif kıyı topçu taburu	:	3
T-34, T-54, T-59 orta menzil tank	:	100
T-64, BTR-40/-152 APC	:	40
BA-64, BTR-40/-152 APC	:	20

DENİZ KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	3.000
Sovyet W sınıfı denizaltı	:	4
Kronstadt sınıfı kıyı refakat gemisi	:	4
Hücumbotu	:	42
Mayın karşı tedbirler gemisi	:	8
Sovyet PO-2 karakol gemisi	:	10

HAVA KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	8.000
Muharebe uçağı	:	96
Nakliye uçağı	:	6
Helikopter	:	30

BULGARİSTAN**KARA KUVVETLERİ**

Personel mevcudu	:	131.000
Motorlu piyade tümeni	:	8
Tank tugayı	:	5
Scud tugayı	:	3
Topçu alayı	:	4
Uçaksavar alayı	:	3
Hava indirme taburu	:	1
Dağ taburu	:	1
Keşif taburu	:	2
T-34 orta tankı	:	150
T-54/55 orta tankı	:	1.800
T-62 orta tankı	:	var
PT-16 hafif tankı	:	250
BTR-40/BRDL zırhlı savaş aracı	:	300
BTR-50/-60/OT-62 zırhlı personel taşıma aracı	:	2.000

DENİZ KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	8.500
R sınıfı denizaltı (eski Sovyet)	:	2
W sınıfı denizaltı (eski, Sovyet)	:	2
Riga sınıfı refakat gemisi	:	2
Kranstand sınıfı kıyı refakat gemisi	:	2
SO-1 sınıfı refakat gemisi	:	7
Osa sınıfı süratli karakol gemisi	:	3
Shershen sınıfı hücumbotu	:	4
P-4 sınıfı hücumbotu	:	8
T-43 sınıfı mayın arama gemisi	:	2
Vanya sınıfı mayın arama gemisi	:	4
PO sınıfı küçük karakol/mayın tarama gemisi	:	20
Pydra sınıfı çıkarma aracı	:	10
MFP sınıfı çıkarma aracı	:	10
Mi-1 helikopteri	:	2
Mi-4 helikopteri	:	6

HAVA KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	25.000
Muharebe uçağı	:	253
Helikopter alayı	:	1
Paraşüt alayı	:	1
Eğitim uçağı	:	195
SA-2 SAM	:	11

YUNANİSTAN

KARA KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	160.000
Zırhlı tümen	:	1
Piyade tümeni	:	11
Zırhlı tugay	:	2
Paraşüt-komanda tugayı	:	1
Deniz piyade tugayı	:	1
Honest John SSM taburu	:	2 (8 füze)
Hawk SAM taburu	:	1 (12 füze)
Kara havacılık filosu	:	14
M-47 orta tankı	:	350
M-48 orta tankı	:	650
AMX-30 orta tankı	:	75
M-24 hafif tankı	:	200
M-41 hafif tankı	:	Var
M-8 zırhlı oto	:	180
M-59 APC	:	400
M-113 APC	:	580
175 mm kundağı motorlu top	:	36
105 mm obüs	:	500
155 mm obüs	:	200
203 mm obüs	:	Var
Aero Commander uçağı	:	2
Cessna U-17 uçağı	:	25
L-21 uçağı	:	15
Bell 47 B helikopteri	:	5
Bell UH-1D helikopteri	:	10

DENİZ KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	17.500
Denizaltı	:	8
Muhrip	:	9
Yüksek süratli refakat gemisi	:	4
Kıyı karakol gemisi	:	5
Süratli karakol gemisi	:	4
Süratli hücum botu	:	13
Korvet yardımcı gemi	:	5
Kıyı mayın gemisi	:	2
Çıkarma gemisi	:	14
Çıkarma aracı	:	8

HAVA KUVVETLERİ

Personel mevcudu	:	22.000
Muharebe uçağı	:	247
RF-84 F keşif uçağı	:	18
RF-5A keşif uçağı	:	28
Hu-16 B Albatross deniz keşif filosu	:	8 uçak
Nakliye uçağı	:	79
Helikopter	:	36
Eğitim uçağı	:	111
Nayk Helkül Sam taburu	:	1